

Mens en Wereld

Omdat ik de laatste weken niet in de gelegenheid geweest was om een praatje te gaan maken met de een of andere H.V. figuur, moest ik tijdens de pinksterdagen diep nadenken over een onderwerp voor dit stukje. „Wat houdt ons eigenlijk bezig?” dacht ik. Het mooie weer en de zon! Dat was op zichzelf toen al een gebeurtenis, waard om er grote stukken aan te wijden. Maar er was ook de toestand van de paus, waar steeds maar weer de nieuwsberichten voor aan moesten, en de rassenconflicten. Die zijn er altijd wel, maar soms zijn er van die perioden, dat je geen krant kunt opslaan, zonder nare plaatjes te zien van verwarde mensenmassa's, met veel armen en benen en gummistokken. De kinderen vragen wel eens: „Wat is dat?” maar iedere uitleg stuit op groot wanbegrip, want wij hebben hier thuis jaren lang ons eigen negerprobleem gehad. Onze middelste dochter, Petra, had namelijk maar één ideaal: neger worden. De andere twee wilden dat niet, maar ze stonden er beslist niet afwijzend tegenover.

Zo zat ik eens op een ochtend, jaren geleden, met het stel in de tram. 't Was het beginpunt, dus we moesten nog even wachten voor we weggingen. Plotseling klonk Petra's stemmetje: „Mijn moeder heeft nieuwe pumps aan, maar ze kan er nog niet goed op lopen!” Steelse blikken om me heen naar mijn voeten, die ik zover mogelijk onder de bank hield. Op dat moment kwam er een negerin binnen, die vlak bij ons ging zitten. Even was het kind sprakeloos van bewondering en toen kwam het: „Kijk eens, mam, een neger!” juichte ze. „Ik mag later ook neger worden, hè? En dan ga ik ook pumps dragen en in 't wit trouwen!” Ik vond het goed, maar in de loop der jaren heeft ze tot haar grote teleurstelling moeten leren, dat je niet zomaar van huid kunt veranderen.

„Je moet tevreden zijn met je kleur,” zei ze eens tegen me, „je wordt toch geen neger, al ga je nooit in bad en het is reuze gemeen van de blanken om negers te slaan, omdat ze zelf niet zwart zijn en de negers wel!” Toen ik dat hoorde, wist ik niet wat ik zeggen moest. 't Is ongetwijfeld in strijd met de waarheid, maar wel menselijker, vind ik, en begrijpelijker.

Om de democratie

Er bestaat nogal eens een neiging, hier in het Westen, de neus op te halen voor al die nieuwe naties, die sedert de laatste wereldoorlog verzezen zijn, en voor de experimenten, die zij met de democratie uithalen. Ongetwijfeld komt in die nog nauwelijks geordende bajerd van gisten-de volken de democratie, zoals wij die verstaan, met haar uitgewogen instellingen en afgewogen rechtszekerheden, nogal eens te kort. Maar laat ons oppassen. Want ook bij ons hapert er wel eens wat aan de politieke machinerie en komen recht en vrijheid soms danig in het gedrang!

Hier in ons oud-vaderlands bestel met zijn gepatenteerd-democratische instellingen lijkt het allemaal heel wat. Voelen we ons in politieke zuiverheid verheven boven alles, wat zich oostwaarts van ons bevindt; ergeren ons aan de grillige capriolen van onze heel- en half-latinse zuiderburen en amuseren ons met de aristocratische cant van de angelsaksische *establishment*; terwijl ze daar in Gods Own Country wel eens mochten beginnen, wat meer orde op hun rassen-janboel in eigen huis te stellen. Zo bekeken – en er is reden voor! – hapert er ook in het Westen wel overal wat aan. En is het hier in ons lage landje bij de zee nog zo beroerd niet.

Nu behoeft men door de jongste politieke gebeurtenissen hier te lande, met name de Kamerverkiezingen, niet in zijn democratische ponteneur geschokt te zijn. Het ging allemaal volgens de regelen van de kunst en al was de uitslag niet zonder, voor sommigen wat pijnlijke, verrassingen, sensatie was er niet bij. Reden voor bijzondere verheugenis had ook bijna niemand en wanneer een enkel klein partijtje wat erg uitschoot, is dat nog geen reden voor opwinding. Al maakt allerlei nieuw opgeschoten politiek gewas de begaanbaarheid van de parlementaire arena er niet vlotter op, die veelheid van partijen behoort nu eenmaal bij ons geperfectioneerd systeem van evenredige vertegenwoordiging. De terugkeer daarvan, al zijn we dan nog niet bij de vijftig lijsten van vóór de oorlog, is als symptoom meer reden tot bezinning, dan tot een min of meer hypocriete verontwaardiging. Alsof niet alle grote partijen ook éénmaal klein begonnen zijn!

Als symptoom zou men er een aanwijzing in kunnen zien, dat de grote partijen hun greep op de kiezersmassa zien verzwakken. Men behoeft zich niet aan allerlei verkiezingsstatistische bespiegelingen te wagen (wij laten dat volgaarne aan de wetenschap der *psephismologie* over!) om te constateren, dat eigenlijk géén der grote partijen, de rooms-katholieke inclusief, reden tot verheugenis heeft. Zij zijn alle min of meer in het defensief, wat de kiezersvangst betreft. Uiteraard was dat het spijtigst voor de grootste oppositie-partij, die immers offensief genoeg was ingesteld, maar nu juist weer daarmee sommige categorieën schijnt te hebben afgestoten. Voorzover haar échec de kans op een wezenlijke politieke koersverandering hier te lande vrijwel uitgeschakeld heeft, behoeft men niet eens tot haar partijgelederen te behoren om die spijtigheid te delen.

Want al is onze volksaard conservatief en wordt deze neiging nog gestijfd door een jarenlange hoogconjunctuur, er is toch ook altijd wel een gezonde drang naar verandering en vernieuwing in ons volk aanwezig, waaraan na de jongste oorlog, alle leuzen ten spijt, nog allerm minst genoegdoening is geschonken. D.w.z., na aanvankelijk een bescheiden aanloop tot vernieuwing, is men ten onzent al gauw weer in zijn restauratieve schulp gekropen. Op het gebied van het onderwijs bewijst het hangen en wurgen met de Mammoethwet, een laatste uitloper van die na-oorlogse vernieuwingsgolf, hoezeer het getij ten onzent verlopen kan.

Maar het is de vraag, of, wat er aan vernieuwingswil en bewuste politieke vormkracht in ons volk leeft, zich nog wel in de kaders van de politieke partijformaties geheel laat opvangen. Sommige van die partijen, zoals de C.H. Unie, zweren bewust bij het oude; haar stabiliteit ook bij de jongste verkiezingen spreekt voor zichzelf. Bij andere, zoals de A.R. en de Liberalen, is er een gistingsproces gaande, dat op zichzelf hoopgevend is, maar nog niet is uitgekristalliseerd tot een duidelijke vorm. Wat de P.v.d.A. betreft, die krachtens heel haar opzet een pluralistisch karakter draagt, is het wellicht jammer, dat zij niettemin door afsplitsingen aan samenvattende kracht heeft moeten inboeten. Al heeft men ten onrechte voor de zoveelste maal de „doorbraak” voor mislukt verklaard, toch valt het te betreuren, dat die doorbreking van allerlei traditionele en hinderlijke scheids-muren in ons politieke leven misschien van de aanvang af niet doortastend genoeg is opgezet om een brede progressieve volkspartij te doen ontstaan, die aan ons politieke bestel een nieuwe frontvorming en een nieuw élan had kunnen geven.

In één opzicht moet men zich, naar ik meen, op de jongste verkiezingen niet verliezen. Zeker, er was wel veel apathie. Maar wie de discussies in de bladen volgt, de reacties op TV-debatten, de stroom van ingezonden stukken enz. en niet te veel afgaat op het slechte vergaderingsbezoek, gevolg van verouderde propaganda-techniek, moet constateren, dat er wel degelijk in ons volk een gezond stuk politieke interesse leeft, zij het vaak nogal ongeordend en ongearticuleerd. Er zijn nog altijd heel wat onbehuisden, óók in het politieke woningbestel. En dit zal, vooral wanneer de kiesgerechtigde leeftijd verlaagd wordt, over vier jaar nog wel heel wat groter zijn. Er is onder de jongere generaties wellicht meer politieke belangstelling dan men wel vermoedt, al weet niemand, waarheen die belangstelling uitgaat. Maar voor de partijen, vooral de gevestigde, ligt hier een waarschuwing.

Men heeft die partijen, met name ook de P.v.d.A. wel gemis aan een duidelijk, scherp geprofileerd beeld, een *image*, verweten, waardoor zij aan het gevaar bloot staan, dit van buitenaf, en dan meest niet in gunstige zin, opgedrukt te krijgen. Hierin zit ongetwijfeld voor onze, op massa-werving ingestelde, politie-

(slot op pagina 6)

**Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
18e jaargang no. 12 – 15 juni 1963**

Kritisch allerlei

Toen ongelovige volkeren door wrede en aanhoudende oorlogen ons vaderland en bovendien geheel Europa in ernstig gevaar brachten, verleenden de Roomse Pausen, in het bijzonder Innocentius III en Gregorius IX, zeer vermaarde genaden en gunsten aan hen die op Spaans grondgebied hetzij met de wapenen, hetzij door aalmoezen meehielpen aan de kruistocht tegen de vijanden van de Christen Naam. Aldus ontstond de kruistochtenbul."

Aldus de aanhef van een aflaatbrief, uitgegeven door de huidige commissaris-generaal van de kruistochtenbul in Spanje, dr. Don Enrique. Als men die, zoals hij gepubliceerd is in Wartburg-nieuws, verder leest, stuit men op teksten waarvan men zou denken, dat ze sedert de middeleeuwen niet meer geschreven zouden zijn, zoals:

"Wij verklaren, dat alle gelovigen (...), wanneer zij zich deze aflaatbrief aanschaffen en de aalmoes geven die hieronder vermeld wordt (...), de gunsten, voorrechten en bevoegdheden genieten die erin vervat zijn, te weten:

1. Zij kunnen verdienen:
1. Een volle aflaat, tweemaal in het jaar (...), op twee verschillende dagen, naar eigen keuze (...).
2. Een aflaat van 15 jaren, indien zij op een of andere dag vasten waarop men niet reeds krachtens kerkelijke bepaling vasten moet, en enige gebeden voor de Paus verrichten (...).
3. (...) een volle aflaat in het uur van sterven, mits zij na gebicht te hebben (...) op godvruchtige wijze met hun lippen als zij dit kunnen, of anders met hun ganse hart, de heilige Naam van Jezus aanroepen, en gelaten de dood uit de handen van de Heer aanvaarden als straf voor de zonde.

Al deze aflaten, uitgezonderd de laatste, kunnen toegepast worden op de zielen in het vagevuur."

Na een opsomming van de bijzondere voorrechten die men bij aanschaffing van de brief kan verkrijgen, zoals dat om zelf een biechtvader te kiezen en dispensaties van bepaalde huwelijksbelet-selen, staat er „ter beleefde aanbeveling”:

„De pastoors, biechtvaders en over het algemeen de priesters zullen aan de gelovigen nauwkeurige inlichtingen geven over deze gunsten en bevoegdheden”, waarna het stuk besluit met nog weer andere gunsten waartoe het geschrift aanleiding kan geven, zoals een volle aflaat voor iemand die al overleden is,

- „2. een privilegebrief, waardoor de vervulling van de vasten- en onthoudingswet wat gemakkelijker wordt.
3. Een privilegebrief, waardoor

een minnelijke schikking wordt verleend ten opzichte van goederen, die men op onrechtvaardige wijze heeft verworven of in bezit heeft."

Enzovoort, enzovoort. En dat allemaal voor de somma van 25 peseta's. Daar moet je toch in Spanje voor zijn! Hoeveel van die brieven zou overigens de heer Franco wel niet moeten aanschaffen om tot een „minnelijke schikking” te komen met betrekking tot het vele dat hij niet alleen op onrechtmatige wijze, maar met behulp van moord en doodslag heeft verworven en in bezit houdt? Maar daarover spreekt de brief wijselijk niet, want al in het begin staat, dat er betere tijden zijn aangebroken en dat het althans in Spanje niet meer nodig is tegen de ongelovigen te strijden...

Het land lokt ons niet aan, mogen wij wel zeggen. Wij kunnen ons trouwens niet goed voorstellen hoe een weldenkend mens er plezier in kan hebben Spanje zelfs maar te bezoeken, als het hem althans alleen maar gaat om het mooie weer waar hij met goedkope peseta's van kan genieten. Hoe het komt, dat die peseta's zo goedkoop zijn, vraagt men zich dan blijkbaar maar liever niet af, en dat men als toerist meehelpt de fascistische economie in stand te houden, realiseert men zich ook liever niet. Nee, wij hebben geen waardering voor het nog altijd betrekkelijk groot aantal landgenoten dat het uitdrukkelijk verzoek van de Spaanse en Portugese verzetsbewegingen negeert en zijn vakantienpningen in de schoot gooit van de heren Franco en Salazar. Wij zijn het ook niet eens met de heer Van den Berg, die in Vrij Nederland schreef, dat „degenen die protest aantekenden tegen de supportersreizen naar Portugal ongelijk hadden. Het is geen kwaad idee Nederlanders te laten zien hoe men daar gedwongen wordt te leven en het is bovendien goed, dat Portugezen zien hoe makkelijk men in andere landen leeft.” Dit naar aanleiding van de supportersreizen naar de wedstrijd die Feijenoord in Lissabon moest spelen. Behalve dat argument vinden we in het artikel in kwestie nog vermeld, dat de passagiers van de Groote Beer (en vermoedelijk ook van de Waterman) een brochure is uitgereikt van het Actiecomité Angola, „Portugal onder Salazar”, en dat het voor de reizigers zo nuttig was van de daarin vermelde feiten kennis te nemen.

Dat is eenvoudig de wereld op zijn kop! Als goed journalist had de heer Van den Berg moeten protesteren tegen het feit dat de informatie zoals die in die brochure voorkomt, ons door onze vrije pers vrijwel onthouden wordt (hij mag drie maal raden waarom)

en hij had er nota van moeten nemen, dat datzelfde Actiecomité bij de directie van Het Vrije Volk in niet mis te verstane termen heeft geprotesteerd tegen het feit, dat dit dagblad voor zijn lezers een plezierreisje naar een politiestaat organiseerde.

„Dat uw krant echter voor deze wedstrijd een reis naar Portugal gaat organiseren en onverschillig blijft voor de oproep van de Portugese oppositie dit land niet te bezoeken, vinden wij zeer teleurstellend. Wij doen een dringend beroep op u solidair te zijn met de oppositie in Portugal, ook de socialistische oppositie, en van verdere organisatie van reizen naar Portugal af te zien,” schreef het comité, na nog eens op de terreur aldaar te hebben gewezen. Het argument dat het zo nuttig is als wij de Portugezen en zij ons zien, is slechts schijn. Wij behoren door onze pers behoorlijk over Portugal te worden voorgelicht en als wij dan het verzet willen steunen, moeten wij daadwerkelijk iets doen, méér doen dan alleen maar laten zien hoe goed wij het in onze welvaartsstaat wel hebben. Er zijn heus wel adressen waar men zijn geld kwijt kan, als het er om gaat werkelijk het verzet in Portugal en Spanje te stimuleren en te steunen.

En van de eisen van de topconferentie van Afrikaanse regeringsleiders vorige maand in Addis Abeba is:

„De conferentie eist dat de Afrikaanse staten hun diplomatieke en consulaire betrekkingen met Portugal en Zuid-Afrika zullen verbreken en een doeltreffende boycot zullen instellen op de buitenlandse handel van die twee landen. Dit laatste zou kunnen gebeuren door havens en vliegvelden voor deze landen te sluiten en niet langer toe te staan dat vliegtuigen van deze landen over hun grondgebied vliegen. De conferentie richt in feite een ultimatum aan 'de bondgenoten van de koloniale mogendheden' door deze 'uit te nodigen', te kiezen tussen

vriendschap voor de Afrikaanse volken en steun aan de landen 'die deze volken onderdrukken',” schrijft de N.R.C.

Hoe zou onze nieuwe regering daarover denken en welke fracties zullen het in onze nieuwe volksvertegenwoordiging voor het vrije Afrika opnemen en tegen onderdrukking en terreur?

De Linie, katholiek weekblad, is bezig een aantal gesprekken te publiceren over het gemengd huwelijk, gesprekken die alleszins de moeite waard zijn, maar te uitvoerig om 'er in dit rubriekje recht aan te doen wervaren. Wij vermelden slechts een gedeelte van een geciteerd gebed van de in 1953 overleden pionier van de oecumenische gedachte Abbé Paul Couturier:

„Heer, wijzig, bid ik U, de wetgeving van de Kerk voor de gemengde huwelijken, opdat de mensen niet meer gesteld hoeven te worden voor de bovenmenselijke opgave af te moeten zien van hun liefde, want Gij toch drijft de oprechte zielen tot elkaar. Moge de bovennatuurlijke wijsheid, die voortkomt uit het vertrouwen in Uw geest, die alles leidt en inspireert, in de plaats komen van die aardse wijsheid, die als het ware in alles Uw geest aan banden wil leggen.”

Uit de Volkskrant:

„Personeel van de V & D-warenhuizen in Beverwijk en IJmuiden gaat maandagavond in Beverwijk voetballen. Het bijzondere is, dat alle 22 spelers persoonlijk een verkoopster krijgen toegewezen, die in geval van nood als EBHO'ster zal optreden. Wij mochten dit van achter de toonbank vernemen.”

Nu zal het in deze wedstrijd wel niet zo'n vaart gelopen hebben, maar als je sommige voetbalverslagen mag geloven, is een dergelijke hulp geen overbodige luxe. Maar: sport verbreedert, weet u wel. Of zou er met al die voetballende firma's misschien niet zozeer meer van sport sprake zijn?

Grenzen

al willen we de zon
over de aarde bewegen
mensen die we zijn
al willen we de wind
aan handen naar zee voeren
al willen we een hemel
over alle bomen dichttrekken
vogels die we zijn
we zullen altijd nagaan
we zullen alles
in het werk stellen
we zullen alle grenzen naleven
mensen die we zijn

Gerard Heederik

Overgenomen uit De Nieuwe Stem, april 1963

In zijn vergadering van 25 februari 1955 (en vervolgens van 17 december 1955) besloot het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond:

- a) in te stellen een commissie tot bestudering van het seksuele vraagstuk;
- b) deze commissie aan te bevelen zich te splitsen in drie sub-commissies resp. voor de onderwerpen „Sexuele Opvoeding”, „Verloving en Huwelijk”, „Geboorteregeling en Eugenetiek”;
- c) de commissie op te dragen zich ten aanzien van deze onderwerpen in het bijzonder rekenschap te geven van de wetenschappelijke opvattingen enerzijds; van de normen die uit het humanistisch mensbeeld voortvloeien anderzijds, alsmede van hun onderlinge samenhang;
- d) in de commissie te benoemen: J. P. van Praag, voorzitter; D. Th. d'Angremont, Ph. H. van Praag, E. Vrind-Van Praag, J. C. Brandt Corstius, H. Derksen, D. Heroma-Meilink, V. W. D. Schenk, D. de Vries, A. Groenman, A. L. Constandse, C. van Rijsinge;
- e) Het D.B. te machtigen in eventueel opengevallen plaatsen op passende wijze te voorzien.

De commissie werd geïnstalleerd op 2 maart 1956. De subcommissies die bij de instelling waren aangegeven vergaderden vele malen. De plenaire commissie vergaderde acht maal, waarvan zeven maal in 1959 en 1960.

De werkzaamheden van de commissie zijn moeizaam verlopen, o.a. door veelvuldige wisseling in de feitelijke samenstelling, drukke bezigheden van de leden en de moeilijkheid tot overeenstemming te komen over verschillende belangrijke punten, temeer omdat sommige leden der commissie het niet juist achten in een eventueel eindrapport compromissen op te nemen.

Aan de werkzaamheden der commissie hebben behalve de eerder genoemde nog deelgenomen de later benoemde leden E. Happé en F. P. Wibaut, terwijl verschillende andere leden op den duur om verschillende redenen de besprekingen niet meer bijwoonden.

In de subcommissies I en II zijn nota's voorbereid die besproken werden in de plenaire commissie. Tot een definitieve vaststelling van de teksten is het echter niet steeds gekomen. De commissie meende echter de verdere gedachtenontwikkeling op dit punt niet langer te moeten ophouden door het streven naar perfectie. In haar vergadering van 11 juni 1960 besloot zij de eerder genoemde nota's van de subcommissies, zoals deze in de volledige vergadering van de commissie werden geamendeerd, aan het hoofdbestuur aan te bieden. De commissie betreurde het de oorzaak te zijn geweest van de stagnatie in de meningsvorming op dit punt en hoopte dat het hoofdbestuur een vorm zal weten te vinden om het door haar verrichte werk dienstbaar te maken aan de verdere gedachtenwisseling omtrent het onderhavige onderwerp.

Humanisme en sexualiteit (1)

De commissie van 1955 heeft een lange lijdensweg afgelegd. Zij heeft tenslotte een aantal nota's bij het hoofdbestuur ingediend, die ook naar de mening van de commissie nog allerm minst een afgerond rapport vormden. Verschillende van deze nota's komen als studiemateriaal in aanmerking. Het hoofdbestuur meende intussen dat ter inleiding van een dergelijke studie een reeks artikelen nuttig zou kunnen zijn. Deze artikelen geven uiteraard niet de humanistische mening weer; zelfs niet die van het hoofdbestuur. Ze beogen de gedachten die in humanistische kring leven over het onderwerp sexualiteit, te toetsen aan de idee van het humanisme, en blijven uiteraard geheel voor rekening van de auteur.

Eén van de moeilijkheden waarmee de commissie te kampen heeft gehad was het gebrek aan een gemeenschappelijke benadering. Natuurlijk hadden de leden een gemeenschappelijke, humanistische levensovertuiging. Maar ook dan nog kan men iedere kwestie, dus ook die van de sexualiteit, uit verschillend oogpunt bezien. Dat hangt er o.a. van af tot wie men zich richt. Men kan bijv. vooral denken aan mensen, die geheel bevangen zijn in traditionele opvattingen omtrent wat hoort en niet hoort en

de daarbij vaak voorkomende schuldgevoelens. Dan zal men vooral de nadruk willen leggen op het bevrijdend karakter van bepaalde humanistische inzichten. Maar men kan ook het oog richten op groepen, waarin de oude opvattingen geheel hebben afgedaan en die van mening zijn dat alles geoorloofd is. In deze kring heersen vaak grote verwarring en onzekerheid; daarom is men geneigd hiertegenover een houvast te bieden dat aan de humanistische opvattingen ontleend is. Daarbij zal men de zaken allicht anders beklemtonen dan voor de eerstgenoemde groep. En dan zijn er nog talloze schakeringen tussen de beide uitersten in.

Hoe kan men met het oog op zo uiteenlopende situaties een humanistische kijk op deze problemen geven zonder in verbrokkeling en tegenstrijdigheid te vervallen? Er is geen andere oplossing dan zich voorlopig geen zorgen te maken over de uiteenlopende behoeften bij verschillende groepen. Men zal toch nooit een humanistisch recept kunnen verstrekken, dat in alle levensomstandigheden blindelings kan worden toegepast. De levenspraktijk blijft te allen tijde een zaak van persoonlijke beslissing, eventueel van geestelijke bijstand, waarbij alle omstandigheden in aanmerking worden genomen. Daarbij zal de humanistische opvatting in het algemeen een richtsnoer zijn, niet meer en niet minder; uiting gevend aan enkele grondgedachten waar-

naar de humanist in het algemeen de praktijk van het leven vorm tracht te geven.

Maar komt dan hier toch weer de humanistische opvatting van de humanist om de hoek kijken? Ja en nee. Niet in die zin, dat humanisten licht één opvatting zouden voorschrijven die men moet aanvaarden om als goed humanist te kunnen gelden in organisatorische zin. Maar wel in deze betekenis, dat wie zich verdiept in wat het humanistisch levensinzicht meebrengt, tot bepaalde conclusies komt, die hij voor waar houdt; dwz. die naar zijn mening voortvloeien uit de aard der dingen en de aard van dat levensinzicht. Naarmate men dus die aard der dingen en de aard van het humanisme scherper omschrijven kan, heeft men ook weer kans een „echt” humanistische opvatting omtrent de dingen te formuleren, die betekenis heeft voor „de” humanist. Dat neemt niet weg, dat de discussie uiteraard voortgaat, omdat voortdurend beter inzicht zowel in het humanisme als in de dingen mogelijk is.

Een humanistische aanpak

Hiermee is dan meteen een soort werkprogramma voor deze beschouwingen aangegeven. Het gaat er om inzicht te verkrijgen, zowel in de aard van de sexualiteit als in de aard van het humanisme. Om met het tweede te beginnen: Wat is de eigen aard van het humanisme? Het is niet zonder meer onkerkelijkheid of anti-kerkelijkheid. Het treedt steeds naar voren in situaties, waarin conventionele opvattingen vergruizeld worden door een nieuw realisme en een fundamentele kritiek. Daarbij vertoont het een grote openheid voor de realistische opvattingen die zich baanbreken en aanvaardt het de methodische kritiek op de conventionele denkwijze. Dit is zozeer het geval, dat velen menen het humanisme hierdoor te kunnen karakteriseren. Niets is echter minder juist. Wie scherper toeziet, merkt op dat alle stromingen die men historisch als humanistisch aanduidt zich duidelijk bewegen tussen conventie en verguizeling: Zij zijn realistisch-kritiek, maar pogen de fundamentele waarden uit de traditie in gezuiverde vorm te doen functioneren in een nieuwe werkelijkheid. En zij doen dit, niet ondanks de kritische denkwijze, maar juist door het kritische denken ten einde toe door te voeren.

Zo ziet men in de historie een duidelijke afwisseling van conventie, verguizeling en humanistische inspiratie (en daarna vaak een conventionalistische reactie). De socratische denkers in de oudheid verwerpen niet alleen het conventionele wereldbeeld, maar keren zich evenzeer tegen de ongerichte verguizeling daarvan door de z.g. Sofisten. De humanisten uit de tijd van de Renaissance ontworstelen zich niet alleen aan de middeleeuwse Scholastiek, maar nemen evenzeer stelling tegen het mens-verguizende naturalisme van de z.g. Averroïsten. En dit kenmerkt onder alle omstandigheden steeds opnieuw de positie van het humanisme. Het tracht elke nieuwe realiteit onbevooroordeeld onder ogen te zien en is er op uit om met gebruikmaking van de beschikbare kritische methoden te ontdekken wat mens-zijn wezenlijk betekent en vergt.

Ook op het gebied van de sexualiteit moet deze benadering richtsnoer zijn voor het formuleren van een humanistische opvatting. Daartoe is het nodig, dat men zich allereerst rekenschap geeft van het moderne mens-zijn en vervolgens van aard en betekenis van de sexualiteit voor dit mens-zijn. Daarna komen liefde, huwelijk en verloving aan de orde, en kwesties als seksuele omgang voor en buiten het huwelijk. Aandacht zal ook besteed moeten worden aan eugenetiek en geboorteregeling, aan homosexualiteit, aan kinderlijke sexualiteit. Tenslotte zal ook de seksuele opvoeding niet onbesproken mogen blijven. Met elkaar verschaffen deze onderwerpen stof voor velerlei overwegingen. Daaraan zullen dan ook de volgende beschouwingen gewijd zijn.

J. v. P.

Kroniek van het internationaal gebeuren

Niet alleen in ons eigen land waait op het ogenblik de politieke voorjaarsbries. In vele landen, binnen en buiten Europa, staan verkiezingen voor de deur of hebben ze net plaats gehad. Om een flink stuk buiten de deur te beginnen: in Canada heeft de regering Diefenbaker plaats moeten maken voor een liberaal kabinet onder Lester Pearson. Misschien herinnert u zich de voorgeschiedenis nog, waarbij de Verenigde Staten langs politieke weg intervenieerden in de binnenlandse aangelegenheden van Canada. Het ging toen om al of geen atoombewapening van Washingtons noorderbuur, waarbij Diefenbaker zijn land een nogal onafhankelijke rol wilde toebedelen. Met de onverwacht formidabele verkiezingsoverwinning der liberalen heeft Canada te kennen gegeven meer heil te zien in een stevige NATO onder Amerikaanse leiding, en met atoombewapening. Dit heeft zeker zijn voordelen voor het westerse verdedigingsapparaat. Maar in groter verband gezien is het daarnaast wat spijtig dat Canada daarmee zijn onafhankelijke positie in de westerse wereld vaarwel heeft gezegd. Als zodanig had het een groot prestige bij de niet-westerse mogendheden, zodat het voor hen vaak acceptabel was als bemiddelaar in internationale kwesties. Dat dit prestige nu waarschijnlijk wel zal devalueren, moet zeker als een verlies worden gezien voor de gemeenschap van volkeren in haar geheel.

Geslaagd experiment

Behalve Canada staat ook Italië na de verkiezingen van enkele weken terug aan het begin van een nieuw tijdperk. Niet alleen dat de uitslag hier een ingrijpende wijziging heeft gebracht in de politieke constellatie van het land, zoals deze was vóór de verkiezingen. Integendeel, de uitslag moet veeleer worden gezien als een fiat voor een eenmaal ingeslagen weg. Deze weg, die van de opening naar links – een regeren van Christen Democraten met steun van linkse socialisten – die premier Fanfani ongeveer een jaar geleden aangaf als mogelijkheid voor een doorbreking van de verstarde posities, blijkt de instemming te hebben van een groot deel van het Italiaanse volk. Dat de partijen die deel uitmaken van de regeringscombinatie

verliezen zouden lijden stond reeds bij voorbaat vast, – een zo ingrijpende koerswijziging is nu eenmaal voor velen niet zomaar direct te aanvaarden –, maar dat dit verlies beperkt bleef tot enkele procenten, mag ronduit een succes voor Fanfani en zijn vooruitstrevende politiek worden genoemd. Bovendien wijst de winst van Saragats gematigde socialistische partij erop, dat een aantal katholieke kiezers hun voorman al voorbij zijn gestreefd in hun ijveren voor een sociaal-voortuitstrevend beleid. Een dergelijke ontwikkeling in een zuid-europees, katholiek land kan mogelijk tot navolging leiden bij soortgelijke staten, waar het sociaal besef nog minder is doorgedrongen.

Twee die heengaan

In West-Duitsland is dan toch eindelijk de beslissing gevallen aangaande de opvolging van Adenauer als bondskanselier. Tot het laatst toe heeft de 87-jarige vader van de bondsrepubliek zich verzet tegen een regeling van zijn vervanging vóór het moment van zijn aftreden zou zijn aangebroken. Bekend was dat hij tot iedere prijs wilde verhinderen dat zijn minister van economische zaken, de populaire professor Erhard, het kanselierschap van hem zou overnemen. Dat hem dit niet gelukt is, zal door velen met vreugde zijn ervaren. Dat houdt geen oordeel in over het politieke beleid noch van Adenauer, noch van Erhard, maar is louter en alleen de neerslag van het onbehagelijke gevoel, dat één man zoveel persoonlijke invloed kan laten gelden bij de politieke gang van zaken in zijn land. Adenauers populariteit had daarvoor de laatste jaren zwaar geleden. Maar wij mogen tenslotte niet vergeten dat hij de man is geweest die uit het ontwrichte na-oorlogse Duitsland een democratie heeft opgebouwd, die nu sterk genoeg is gebleken om haar eigen leider te dwingen zich aan de spelregels te onderwerpen. En daarvoor mogen wij Adenauer ondanks alles dankbaar zijn. Bovendien is het een hoopvol teken voor hen die na het gebeuren van 1940-45 weinig hoop meer hadden dat een Duitser ooit nog iets zou leren van democratie.

Een bijna omgekeerde ontwikkeling, met echter dezelfde verheugende tendens, zien wij in de Sowjet-Unie. De feitelijke machthebber, Nikita Chroestjow, zou onlangs de wens te kennen hebben gegeven binnen niet al te lange tijd zijn leiderschap te willen overdragen. Het is voor het eerst in de geschiedenis van Sowjet-Rusland, dat de aan het bewind zijnde man zelf met het voorstel komt om een ander zijn plaats te laten innemen, omdat hij zichzelf er zo langzamerhand te oud voor vindt. Wanneer dit betekent dat Chroestjow ervan overtuigd is dat zijn beleid van een zekere mate van liberalisatie en toepassing van de vreedzame coëxistentieleer voldoende wortel heeft geschoten om ook na zijn aftreden te worden voortgezet, blijkt hij zijn opvoedkundig nut voor het Russische communistische stelsel te hebben gehad. Zijn grote populariteit onder het Russische volk bewijst dat men hem hiervoor dankbaar is.

Verjaard

Om van alle nieuwe ontwikkelingen even een stap terug de geschiedenis in te gaan, moeten wij naar Griekenland. Daar blijken nog altijd 973 politieke gevangenen uit de tijd van de burgerstrijd tussen 1944 en 1949 in de gevangenis te zitten. Het gaat voor het merendeel om communisten die in die dagen hebben gevochten voor een links bewind in Griekenland. Volgens de Griekse minister van buitenlandse zaken, Averov, werd drie-vijfde van hen veroordeeld wegens één of meer moorden. De

vraag rijst dan natuurlijk onmiddellijk op grond waarvan die overige vierhonderd worden vastgehouden? Het blijkt dan dat 140 hunner zich schuldig hebben gemaakt aan „spionage”, dit volgens de Griekse wet ter beoordeling aan de krijgsraad, in plaats van aan een gewone rechtbank. Nemen wij daarbij nog in aanmerking dat 600 van de gevangenen veroordeeld werden voor misdrijven nog tijdens de wereldoorlog begaan, en dat vele Duitse oorlogsmisdadigers in Griekenland wel al lang weer vrij zijn, dan wordt het standpunt van de Griekse regering in deze toch al zeer twijfelachtig. Onder de huidige gevangenen bevindt zich bovendien geen enkele politieke leider van formaat – die zijn allemaal achter het ijzeren gordijn verdwenen –, zodat voor de positie van de regering bij een algemene amnestie weinig behoefte te worden gevreesd. Laten wij hopen dat uit het oogpunt van menselijkheid deze amnestie aan een kleine duizend voornamelijk zieke of oudgevoerden „overblijvers” spoedig zal worden verleend. Het lijkt ons dat de Griekse regering er alleen maar profijt van zal trekken op het punt van haar reputatie.

Goede première

Om te besluiten nog verder oostwaarts. Op de eerste van deze maand werd in Kota Baru, het voormalige Hollandia, het bestuur over West Nieuw Guinea door UNO-bestuurder Dr. Djallal Abdoeh overgedragen aan Indonesië. Zonder te willen ingaan op het proces dat hieraan is vooraf gegaan in de betrekkingen tussen Nederland en Indonesië, wil ik toch even stil staan bij de historische waarde van deze overdracht.

Die waarde is dan gelegen in hetgeen de UNO heeft gedaan in de zeven maanden die liggen tussen de 1e november, waarop het Nederlandse bestuur ophield, en deze 1e mei, waarop Indonesië het bestuur overnam. Het was de eerste keer dat de UNO als direct bestuurder ergens ter wereld optrad. Maar gebleken is dat ze volledig berekend is op een dergelijke taak, zodat wij in de toekomst dit als een mogelijkheid in aanmerking mogen nemen, wanneer daar ergens behoefte toe bestaat.

R. B.

Boeken in het kort

De voortreffelijke televisie-uitzendingen die dr. L. de Jong, directeur van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie, nu al enkele jaren wijdt aan de bange jaren van oorlog en bezetting, blijven in gedrukte vorm hun neerslag vinden in de pocketreeks *De Bezetting van Querido*.

Na het vroeger besproken eerste deeltje zijn daarvan nu ook de afleveringen 2 en 3 verschenen. Met de nog volgende twee delen vormen zij een documentatie in woord en beeld van de rampjaren die eigenlijk in geen enkel Nederlands gezin zou mogen ontbreken.

In een soortgelijke uitgave verscheen, met vele foto's geïllustreerd, ook bij Querido en eveneens van dr. L. de Jong, diens scenario voor de Nederlandse film *De Overval*. De goede ontvangst die deze film gelukkig genoten heeft, zal stellig tot een ruime verspreiding van het boekje hebben bijgedragen.

De Arbeiderspers verzorgde een voortreffelijk uitgevoerde pocketeditie van het eerder – in 1955 – bij De Bezige Bij verschenen *Reiziger in Hellas* van R. Blijstra. Om de visie van de auteur op de overblijfselen van de oude Helleense beschaving, om zijn frisse kijk op het volk van het huidige Griekenland, maar vooral om de cultuurhistorische beschouwingen die hij om dit alles heen weeft, is het een goed ding dat het inmiddels uitverkochte boek nu een grotere kring kan bereiken.

D-z

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofredacteur: P. W. van der Vliet

Redactieraad: Mevr. I. M. A. Donker-Rutgers, dr. H. Bongers, prof. dr. J. C. Brandt Corstius, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof.

Redactiesecretaris:

H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4, telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:

Oudegracht 152, Utrecht, telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag
Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 5,— per jaar, voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,—; losse nummers f 0,30.

PAUL STEENBERGEN

Waarover gaat dit stuk met zijn vreemde titel, die achteraf zo bijzonder goed gekozen blijkt? Naar de uiterlijke handeling beoordeeld over het volgende. Madame Rosepettle is een schatrijke weduwe die door Zuid-Amerika reist, in gezelschap van haar zoon, van een aquarium met daarin een exemplaar van de vreselijke vleesetende vis, de piranha, die de naam Rosalinde draagt, met een paar vleesetende planten en met, last but not least, het gebalsemd en opgezette lijk van haar man die, in welk hotel zij ook komt, aan een haak in de kleerkast wordt opgehangen. Voor de zoon slaapt zij dan nog altijd een kostbare en zeldzame collectie postzegels, een dito munten en een kist vol lievelingsboeken mee.

Zo gezien een nogal surrealistisch geheel, dat men zich gemakkelijk kan voorstellen te zijn ontstaan onder invloed van moderne schrijvers als, met name, Ionesco. En het is een feit dat Kopit geruime tijd in Frankrijk verbleef en die invloed heeft ondergaan; hij noemt zijn stuk trouwens zelf een „pseudo-klassieke tragi-farce in een bastaard Franse traditie”. Maar zo vreemd als het lijkt is het toch niet, al wordt dat pas geleidelijk aan duidelijk, en komt dat zelfs bij een aantal toeschouwers en critici, naar mij gebleken is, helemaal niet!

Wat absurd lijkt, is in werkelijkheid slechts een vertekening van een werkelijkheid, een groteske vertekening weliswaar, die daardoor echter doeltreffender werken kan. Dat blijkt, wanneer men tegen de geschetste achtergrond de handeling zich ziet voltrekken. Madame Rosepettle die schijnbaar slechts rondreist omdat zij veel geld en niets te doen heeft, doet wel degelijk iets; zij heeft in haar eigen ogen een „taak” en zelfs een veelvuldige. Een daarvan is de bescherming à tout prix van haar zoon. Jonathan is een wereldvreemde, stotterende, bleke, kinderlijke jongen met om zich heen als een glans van onberoerde puurheid. Hij lijkt een tikje gek, maar hij is het allermindst en die schijn wordt alleen gewekt door de volstrekte onbevangeheid waarmee hij tegenover iedere werkelijkheidsvorm staat. Dat hij zo „vreemd” is, komt omdat zijn moeder hem als haar absoluut bezit beschouwt, haar eigendom dat zij aan niemand wil afstaan. Hij mag dan ook nooit buiten haar gezelschap, tenzij opgesloten in zijn kamer.

Symbolen van haat

En daarin openbaart zich een andere „taak” van Madame Rosepettle: wraak nemen op de man, op de seksualiteit, op de communicatie die daaruit voortvloeit en die de eigenaardigheid heeft de mensen niet slechts bij elkaar te brengen, maar ook op gronden en motieven die buiten het bereik van de wil en de rede liggen van elkaar te verwijderen. Het lijk van haar man, de vleesetende vis (genoemd naar de vrouw die haar „beziit” van haar verwijderde), de vleesetende planten: het

Tragi-farce van wanhoop en liefde

Een van de opmerkelijkste toneelgebeurtenissen van de laatste weken is de opvoering geweest door de Haagsche Comedie onder regie van Paul Steenbergen van een werk met een lange en vreemde titel, namelijk „Oh Pa, arme Pa, jij hangt in de kast van Ma en het huilen staat me na”. Het is een stuk van een jonge Amerikaan Arthur L. Kopit en het heeft, zoals te begrijpen valt, zeer verschillende reacties gewekt. Over het algemeen niet met betrekking tot de interpretatie, want met name de beide hoofdrollen, die van Madame Rosepettle en haar zoon Jonathan, gespeeld door Georgette Hagedoorn en Jules Royaards, waren verrassend van doorleefdheid en talent.

zijn symbolen van die haat die haar vervult. Maar het leven depasseert die grenzen in de wanhoop en in de droom.

In het hotel op Cuba waar zij verblijven, ziet Jonathan met een kijker vanaf het balkon het meisje Rosalie, dat een behoefte aan liefde en gemeenzaamheid in hem doet ontwaken. Madame Rosepettle bemerkt het en zij brengt Rosalie en Jonathan bij elkaar, niet om hem te helpen, maar integendeel om het meisje in zijn tegenwoordigheid te vernederen, haar verdorvenheid te openbaren om hem daardoor walging en afschuw van haar in te boezemen. Daarmee

OH PA, ARME PA

ontkent zij een drama. Want Rosalie is een vrouw als zijzelf en wil Jonathan, op wie zij verliefd wordt, bezitten; hij van zijn kant wordt verliefd op haar. Maar beangst geworden door de liefde en gekwetst in puurheid, vermoordt hij haar als zij hem tot de daad van de liefde poogt te verleiden.

Ook die angst heeft zijn moeder in hem gewekt door hem getuige te laten zijn van een samenkomst tussen haar en commodore Roseabove, een schatrijk bezitter van een jacht, die ondanks zijn leeftijd op haar verliefd is geworden en die voor die bitterste onthulling aan haar zoon wordt gebruikt, de onthulling namelijk van haar eigen ervaring met mannen. Niet alleen maakt zij de verliefdheid van Roseabove ridicul, maar zij bezoedelt de liefde in het algemeen door in een lange monoloog over haar liefdeleven met Jonathan's vader te vertellen en al haar haat en walging voor de seksualiteit daarin uit te drukken. Het is duidelijk dat dit als gif in Jonathan doorwerkt, wanneer hijzelf aan de liefde toe is en dat tot hem doordringt.

Surrealistische farce

Zo verteld lijkt het stuk van Kopit een tragedie. In werkelijkheid is het dat ook, maar vermomd in een surrealistische farce. Het is voor mij

GEORGETTE
HAGEDOORN

volstrekt onbegrijpelijk dat sommige critici het als een waardeloze grappenmakerij hebben beschouwd. Het is zeker waar dat de manier waarop het stuk is geschreven en de wijze waarop het wordt geregisseerd en gespeeld het masker van de humor vereisen. Er wordt dan ook nogal wat gelachen, maar het is het befaamde „lachen dat ons vergaat”.

Steenbergen heeft het werk meesterlijk geregisseerd. Dat brengt de onvoorbereide toeschouwers misschien en beetje van hun stuk, maar de werking ervan is perfect en volmaakt in harmonie met de grondtoon van deze tragi-komedie. Die toon is ook prachtig getroffen door Georgette Hagedoorn die van Madame Rosepettle iets grotesks maakt van een zeldzaam formaat (de rol wordt in Frankrijk binnenkort gecreëerd door Madeleine Renaud). Een sublieme creatie geeft Jules Royaards te zien als Jonathan; voor mij een van de onvergetelijkste vertolkingen van het seizoen, feilloos in elke expressie en met een perfect begrip van de diepere gevoelswaarde van de rol. Steenbergen zelf is een uitstekende Roseabove en Paula Petri sluit zich daar als een zeer waardeerbare Rosalie bij aan.

Naar mijn smaak is deze opvoering niet alleen als toneelprestatie een van de meest bewonderenswaardige dingen die men op het ogenblik kan zien, ook als stuk, naar de inhoud beoordeeld dus, is er hier aan de menselijke tragiek op een zo orginele, zo doordringende, tegelijk sardonische en gevoelige wijze vorm gegeven, dat de opvoering veel meer verdient dan de nogal onverschillige, esthetische welwillendheid waarmee het veelal wordt ontvangen.

Pierre H. Dubois

Pro en contra Cuba

De Humanistische Jongerenbeweging in België heeft er een goed werk aan gedaan het gecombineerde april-meinummer van haar tijdschrift Pro en Contra geheel te wijden aan het probleem Cuba. Daar ons zusterverbond in België te zeer met werk overladen was om een publicatie over dit zeer gecompliceerde vraagstuk (ons Mens en Wereld bevatte er op 17 november 1962 een hoofdartikel over) het licht te doen zien, heeft de Gentse studiegroep Dialectica die taak overgenomen. Het resultaat daarvan, bedoeld als een proeve van op vrij onderzoek gebaseerde objectieve voorlichting, is in dit nummer neergelegd.

Ongetwijfeld bestaat voor dit geschrift ook in onze kring belangstelling. Het Centraal Bureau van ons verbond (Oudegracht 152, Utrecht) zal zeker bereid zijn bestellingen van onze lezers en van brochurehandelaren in de gemeenschappen door te geven. Voor Nederland bedraagt de prijs van het geschrift slechts 75 cent.

(slot van pagina 1)

ke praktijk wel een belangrijk aspect. Men zal die profilering in een scherp op de concrete situatie ingestelde programmering en een markante politieke gedragslijn moeten zoeken, als men niet in de sfeer van de reclame-psychologie en de *personality*-cultus wil vervallen. Niet elke partij heeft een mannelijke of vrouwelijke TV-star achter de hand. Het is de vraag, of de psychotechnische verleidingskunst op politiek terrein evenveel oplevert als op het commerciële, al blijft een „Mies Bouman-figuur” in de politiek altijd een gevaar. Maar wat meer leven, meer kleur, meer fantasie, meer avontuur zou in onze politieke brouwerij niet misstaan.

Daarom is de start na de verkiezingen voor een nieuwe kabinetsformatie wel allergeleukst. Dat men het heeft aangedurfd, daarvoor een, met alle respect gezegd, toch wel politiek volstrekt versleten figuur als mr. Romme van stal te halen, waarschijnlijk op advies van enkele politieke oudgedienden, voor wier vaderlandse verdiensten wij natuurlijk alle eerbied hebben, maar in wie wij nog nimmer een overmaat van fantasie mochten ontdekken, is voor een bloeiend politiek leven bepaald fnuikend. Het is bovendien een *testimonium paupertatis* voor de betrokken partijen, vooral de grootste. In verschillende daarvan verkeert men in een generatie-wisseling. Al te veel verschoot aan grote figuren heeft men nergens; misschien mede, doordat wij wel onevenredig veel politiek talent aan de internationale instellingen hebben afgestaan. Maar er kwamen toch wel enkele nieuwe figuren van formaat naar voren. Denkt men, dat die ooit tot politieke karakterfiguren zullen uitgroeien aan de leiband van de oude heren of in de uitdragerij van mr. Romme?

Wij zijn in het Humanistisch Verbond een politiek uiterst gemengd gezelschap. Maar dat wil niet zeggen, dat wij politiek niet geïnteresseerd zijn. Ja dat wij, bij alle vereiste reserve, in sommige opzichten ook niet bepaalde politieke interessen delen. Een uitgesproken confessioneel kabinet, wat er uit politieke oogmerken overigens ook over te zeggen zou zijn, zou ons niet onverschillig laten. Er wordt in sommige kringen nogal eens gewerkt met de term „christelijk-sociale” politiek, waaronder men de verschillende clericale groeperingen hier te lande zou willen vangen. Merkwaardig genoeg ook onder jongeren, terwijl elders in Europa deze „christen-democratie” bepaald niet in opmars is. Zulk een neo-clericalisme zou ons evenmin onberoerd laten.

Er zit in zoverre iets goeds achter, als men speciaal in jongerenkring wel een neiging tot een meer principiële politiek betoont. Tegenover een verzakelijkingstendentie, die op de duur wel eens kan afglijden naar een al te goedkoop opportunisme en een politieke mechanisering, is een bezinning op de principiële achtergrond van het politiek bedrijf op zijn tijd zeer gezond. Er zijn, vooral in groter verband, tegenover de wereldproblemen van deze tijd, ook vragen van geweten, beginsel en levensovertuiging in het geding, die een verschillend antwoord op concrete gronden mogelijk maken, maar een dieper verankering behoeven dan louter in politieke opportuniteit.

Het is ons, in het Humanistisch Verbond, wanneer wij ons vanuit onze levensovertuiging met die wereldproblemen bezig houden, vooral om die relatie tot een diepere levensgrond te doen. Want al kijkt ieder van ons wellicht een andere richting uit, voor dat fundament, waarop hij staan kan, is hij op de openhartige uitwisseling van inzicht en ervaring met de ander aangewezen. Hoe frisser wind er door ons politieke wereldje, hier in de lage landen, waait, hoe gezonder de democratie hier functioneert en reageert, hoe meer de humaniteit in ons tot haar recht komt. En daarop, op de mens en de menselijkheid, méér dan op de „manneken”, komt het aan, ook in de politiek.

B. W. Schaper

IK denk er ZO over

Meningsuiting

ontoelaatbaar of ongewenst?

In „Mens en Wereld” van 18 dezer wordt het standpunt van het congres in zake uitspraak over gebruik van kernwapens verdedigd of althans toegelicht.

Beweerd wordt, dat de keuze van het al dan niet gebruiken van het atoomwapen niet rechtstreeks uit de levensovertuiging voortvloeit. Zo oppervlakkig gezien juist, als men het atoomwapen gelijk stelt met alle andere verdedigingswapenen. Maar is deze gelijkstelling juist? Het gebruik van andere wapens heeft vaak geleid tot verdediging van (de vrijheid van) een deel der mensheid, maar het atoomwapen zal – zeker bij algemeen gebruik in een wereldoorlog – volgens de deskundigen (militairen en atoomgeleerden) tot vernietiging van de gehele mensheid leiden.

Hier is toch wel een groot verschil: of men meewerkt aan de verdediging of aan de vernietiging der mensheid.

Er is dus voor een ieder de gewetensvraag: meedoen aan deze algehele vernietiging of niet?

Wat zal de humanist, – wat zal het verbond van humanisten, besluiten? Zal het zijn beslissing geheim houden om andere anders-kiezers niet te ergeren?

Van de enkeling zal men dit waarschijnlijk niet eisen, – maar waarom dan wel van een humanistische gemeenschap, – van een geestelijke stroming?

Wil men in een gemeenschap wachten met het stelling-nemen in een bepaalde aangelegenheid, totdat alle leden hierover een geheel dezelfde mening hebben, dan kan men wel wachten tot Sint Juttemis.

Kan ook het Humanistisch Verbond niet bekend maken – al dan niet in percentages –: zoveel leden zijn vóór en zoveel leden zijn tégen en desnoods bijvoegen: zoveel leden hebben (nog) geen mening?

A. W. S. P. Lindner

Recht op de zaak af

Het „zaalzitter”-stukje in Mens en Wereld van 4 mei 1963 „Iets gezelligs er omheen” werd gelukkig in Mens en Wereld van 18 mei gevolgd door een serieus verslag over het Congres 1963. Wij zouden het „zaalzitter”-stukje laten voor wat het is (er omheen n.l.) als er niet dat ene zinnetje in stond, *waarvanuit wij graag de discussie zouden beginnen*. Want in alle gezelligheid brengt „zaalzitter” de resolutie „tegen de kernbewapening” – zo staat het er – ter sprake en schrijft dan: „Kan het H.V. op dit politieke vlak uitspraken gaan doen?”

Wij brengen tegen deze *simplificaties* het volgende naar voren:

1. De Helderse resolutie was géén uitspraak tegen de kernbewapening, maar een uitspraak tegen het gebruik van kernwapens.
2. Is deze uitspraak er een op het „politieke vlak”? De Helderse resolutie was op „morele gronden” gebaseerd; een uitspraak die wij – dachten we – zo veel mogelijk buiten het politieke vlak hebben gehouden; in elk geval buiten de partijpolitiek.

In het verslag over het Congres 1963 (Mens en Wereld van 18 mei '63) lezen wij dat er binnen het H.V. verschil van mening bestaat over hóe een atoomoorlog te voorkomen, „door éézijdige afschaffing van kernwapenen of door handhaving van het machtsevenwicht der atoommachten”. En dan: „Gevreesd werd dat zowel het aannemen als het verwerpen van een uitspraak als door de gemeenschap Den Helder gevraagd, uitgelegd zou worden als een uitspraak voor een van deze alternatieven”.

Ook hier weer dezelfde simplificatie maar nu in het stellen van de alternatieven. Het Helderse voorstel sprak zich uit tegen „elk gebruik van kernwapens”. Bovendien pleitte Den Helder voor steun aan de Pugwashbeweging, een bovennationale (mag men wel zeggen) groep van terzake kundige geleerden, die positief werkzaam zijn in de richting van *overeenstemming* tussen Oost en West. Overigens gaat het er niet om hoe iets wordt uitgelegd, maar wat er in feite staat!

Ook Dr. H. Bongers (wij weten sedert de mededelingen op het congres dat het zijn persoonlijke mening is) kwalificeert de Helderse re-

solutie in het Vrije Volk van 7 mei jl. onder de titel „Nog eens: humanisme en oorlog” als een voorstel „met als inhoud eenzijdige ontwapening”. Wel erg, dat de vele tienduizenden niet-humanistische lezers zulk een foutieve voorlichting over het gebeuren op het congres van het H.V. ontvangen!

Wij kunnen ons moeilijk voorstellen dat nu – zoals het Vrije Volk van 22 april jl. schreef – „Het hoofdbestuur er dus naar streefde het punt van de agenda af te voeren en (dat) bereikte via een motie van orde...”, deze motie iedereen (dus ook de grote meerderheid die er vóór stemde) bevredigd heeft, vooral door de wijze waarop het ging!

Het congres is voorbij, maar daarmee is het probleem van het al of niet kunnen en mogen gebruiken van kernwapens niet afgedaan. Wij willen graag „recht op die zaak af”. Over twee jaar moeten we „bijgepraat” zijn!

De Helderse congresdelegatie

Den Helder,
24 mei '63

M. N. Beukema
E. R. Beukema-Veuger
T. W. de Boer
L. J. de Boer-Modder
P. de Leeuw
J. K. de Vries

Onderschrift

Het is goed, dat de Helderse delegatie de discussie voort zet. Zij duurt nu zeventien jaar en kan niet beëindigd worden voor het probleem van oorlog en vrede zelf is opgelost. Aan die discussie wil ik graag een steentje bijdragen. Ik geloof namelijk dat de mensen uit Den Helder zich vergissen, als zij menen dat de meerderheid hen niet begrepen heeft. Het is als ik het goed zie eerder omgekeerd, zoals ik op het congres al heb trachten duidelijk te maken. De kwestie waarop ik doel, is die van het „gebruik” der kernwapenen. Den Helder betoogt: Wij vroegen geen ontwapeningsresolutie, wij vroegen een morele uitspraak tegen het gebruik van kernbommen. Daarop antwoord ik (evenals op het congres): Als men zo'n uitspraak letterlijk neemt is zij niets zeggend; bijna iedereen is het er mee eens: Kennedy en Chroesjtsjov, Adenauer en De Gaulle. Maar de vraag

is: Wat doet men nu als de „anderen” beginnen?

Sommigen zullen menen: Ook dan willen wij de kernbommen niet gebruiken. Maar daarmee wordt de morele uitspraak tot een politieke beslissing. Anderen zullen evenwel zeggen: We weten nog niet wat we in zo'n geval zouden doen; maar we hopen dat het zover niet komt, als er een machtsoverwicht is op atoomgebied. Dat machtsevenwicht is in feite echter niet aanwezig, als een der „partijen” zou aankondigen: Wij zullen onze bommen nooit gebruiken. Dan hoeft men ze immers helemaal niet te hebben! Ook in die zin is afwijzing van het „gebruik” een politieke beslissing. Blijft dus over, dat men zou kunnen uitspreken. Wij zijn er op morele gronden tegen dat Rusland of Amerika of anderen de kernwapenen gebruiken. Maar dat staat met andere woorden ook in de aangenomen motie, en trouwens in alle andere uitingen van het HV op dit punt.

Het Helderse voorstel kon geen andere indruk wekken dan dat iets anders bedoeld werd. Wat er over de samenwerking met de Pugwashbeweging in stond, was al door het HB overgenomen. Die contacten bestonden internationaal trouwens al van af het begin in 1957. Om al deze redenen was een beslissing over het Helderse voorstel niet goed mogelijk en eigenlijk ook niet nodig. Hier kan men niet beters doen dan Het Vrije Volk, dat de Helderse delegatie aanhaalt, iets uitvoeriger te citeren. Er stond namelijk over deze kwestie het volgende:

„Accepteren wij het voorstel Den Helder, zo redeneerden de tegenstanders, dan wordt het Humanistisch Verbond er door iedereen op aangezien, dat het voor een eenzijdige afschaffing van atoomwapenen is; en verwerpen wij datzelfde voorstel, dan kan men concluderen: het verbond is vóór atoombewapening. Het hoofdbestuur streefde er dus naar, het punt van de agenda af te voeren en bereikte dat via een motie van orde, die erdoor kwam met een kleine minderheid tegen”.

„Zo was het precies. Of dit de grote meerderheid bevredigd heeft, is moeilijk na te gaan. Waarom niet? De hele procedure is uiterst regelmatig een democratisch verlopen. Maar hierover kunnen we het eens zijn: Het probleem is daarom niet afgedaan. De discussies moeten voortgang hebben. Dat is precies wat op het congres van hoofdbestuur is betoogd. Ik koester niet de illusie dat we het dan over twee jaar eens zullen zijn. Maar misschien kunnen we zover komen, dat we bij alle verschil van inzicht, een gemeenschappelijke taak ontdekken en gaan uitvoeren. Het hoofdbestuur zal daar het zijne aan trachten te doen. Maar ook van de gemeenschappen mag verwacht worden, dat ze ingevolge de congresbesluiten, medewerken aan het uitstippelen van een lijn, die pacifisten en niet-pacifisten gezamenlijk volgen kunnen. Ze kunnen dat doen door bestudering, amendering en uitvoering van de verklaring van Oslo.

J. v. P.

Lezingen voor de radio

16 juni VARA 9.45 uur: H. Th. Bakker: „In welke mate zijn wij vrij bij onze keuze?”

23 juni VARA 9.45 uur: J. W. Dekker: „De plaats van de mens in de wereld”.

27 juni AVRO 11.45 uur: H. J. J. Lips: „Geeselijke (humanistische) verzorging in de strijdkrachten”.

30 juni VARA 9.45 uur: E. T. Hoven: „Leven in deze tijd”.

C.H.U. dient heel het volk! (?)

Zo luidde, zoals u op aanplakbiljetten, etc. heeft kunnen zien, de leus waarmee de C.H.U. de onlangs gehouden verkiezingen is ingegaan. Nu is iedere partij natuurlijk vrij om haar eigen verkiezingsleus te bepalen... mits ze daarbij de waarheid getrouw blijft. Dat is – dunkt me – een eis van iedere, en dus ook van christelijke politiek.

Welnu, één van de woordvoerders van de C.H.U. zei eens, sprekend over de in de Mammoetwet op te nemen regeling voor het humanistische verzorgers naast legerpredikanten en t volgende:

„Het is merkwaardig, hoe in deze tijd het humanisme, waarvan de bewuste aanhangers, zij, die de diepe betekenis van het humanisme verstaan niet zeer talrijk zijn, zich toch overal opdringt en overal klaar staat om propagandistisch naar voren te komen. Dat hebben wij gezien bij de sociale kampen, bij het kinderrecht, bij de krijgsmacht, nl. bij militaire tehuizen en humanistische verzorgers naast legerpredikanten en aalmoezeniers; wij zien het bij het onderwijs. Waar het gaat om de opvoeding en vorming van kinderen, is dit probleem dieper ingrijpend. De openbare school – het gaat alleen over de openbare school – gaat uit van de overheid. Ziet men de overheid als Gods dienaar, dan komt men voor de principiële vraag te staan of de overheid als zodanig dit uitgesproken niet-godsdienstig ingestelde onderwijs op haar scholen mag bevorderen. Ik wil daar nu bij deze algemene beschouwingen niet verder op ingaan, maar ik wil toch, waar het hier over de vorming van kinderen gaat – dat is iets anders dan militairen of andere mannen en vrouwen

in kampen en gevangenissen –, opmerken, dat wij hier voor diep principiële vragen worden gesteld, waar bij de één zijn democratische en bij de ander zijn godsdienstige gevoelens zullen domineren.”

Degene die deze woorden sprak was niemand minder dan de heer Tilanus, sprekende in de Tweede Kamer op 21 maart 1962. Later – op het congres van Christelijk Volksonderwijs – liet deze C.H.-voorman zich in soortgelijke en nog scherpere bewoordingen uit over dezelfde materie. En dan durft de C.H.U. een jaar later te beweren dat zij heel het volk dient. Me dunkt dat zo iets niets anders is dan een aperte leugen! Uit Tilanus' aangehaalde rede blijkt – met name uit de laatste zin – overduidelijk dat zijn godsdienstige gevoelens niet altijd in overeenstemming zijn te brengen met zijn democratische. Een kwalijk ondemocratisch luchtje zit er dan wel aan die godsdienst, althans als hij zo beleefd wordt als de heer Tilanus dat krachten zijn uitlatingen pleegt te doen. Ik zou trouwens wel eens willen weten wat de C.H.U. zou zeggen wanneer bijv. van humanistische zijde bezwaar werd gemaakt tegen het godsdienstonderwijs op de openbare scholen. Dan zou men waarschijnlijk wel heftig fulmineren, en terecht ook! Maar als 't omgekeerde gebeurt, dan durft deze partij onder de C van christelijk in haar vaandel te schrijven dat zij heel het volk dient.

Laten we hopen dat dit staaltje van christelijke politieke propaganda spoedig historisch zal zijn geworden. Christelijk-historisch is 't op het ogenblik in ieder geval. G. J. den Besten

Stijlmijmerij

Mijmer eens wat over vergaderingen, schreef mij onlangs een lid. Uit haar brief maakte ik op, dat zij deze bijeenkomsten nu niet bepaald tot de prettigste rekent.

Daarover kun je van mening verschillen. De een verschijnt nooit op een vergadering; die is al lang tevreden als het apparaat draait en men hem niet aan zijn hoofd zanikt met verenigingsaangelegenheden. Een ander voelt er ook niet veel voor, maar geeft toch uit plichtsbesef gehoor aan de „uitnodiging tot het bijwonen van een h.h. verg. op enz.” Terwijl een derde, in z'n linkerzak een motie, in z'n rechter een voorstel en in z'n achterhoofd een daverende kritiek op het jaarverslag, zelfs een Benfica-Feijenoorduitzending laat lopen om een vergadering te kunnen bezoeken.

Het vergaderen wordt dus zeer verschillend gewaardeerd. Dat is begrijpelijk, maar het bevredigt mijn briefschrijfster niet. Want zij vraagt zich af of de onverschilligheid en de tegenzin, die vele malen groter zijn dan de animo, niet voortvloeiën uit de stijl, die dat stuk verenigingsleven kenmerkt. Een stijl, die zij kwalificeert als droog, saai, zakelijk en hard.

Hier wil ik wel even op inhaken. Om met het laatste te beginnen: ja, ik heb ook de indruk dat we dikwijls onredelijk hard zijn tegen mensen, die altijd klaar staan voor de organisatie maar die het op een bepaald punt nu net even anders doen dan wij het zelf gedaan zouden hebben (aangenomen dat we ons voor een functie zouden laten strikken). Dan spuien we kwistig onze kritiek maar slikken ons woord van waardering in. Dan weegt die ene tekortkoming (of wat wij als zodanig beschouwen) zo zwaar, dat we alle andere verdiensten van de betreffende functionaris over het hoofd zien.

En dan dat droge en saaie.

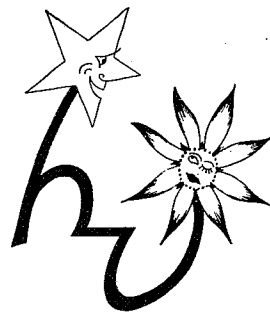
Als met deze woorden een vergadering wordt gekenmerkt, dan was er beslist iets niet in orde. Dan mankeerde er wat aan de onderwerpen, aan de voorbereiding of aan de leiding. Want als de agendapunten van te voren goed zijn bekeken en in de vergadering kort en boeiend

worden ingeleid, dan is er geen sprake van saaiheid en als de discussies op een prettige toon worden gevoerd en stevig in de hand worden gehouden, dan kan de vergadering niet droog zijn. Tussen haakjes, tegen droogte bestaat een probaat middel: koffie!

Tot slot het bezwaar tegen de zakelijkheid. Zijn we inderdaad zo zakelijk? Ik geloof juist van niet. De kwaal van vele vergaderingen is nu net precies een gebrek aan zakelijkheid. We praten dikwijls maar een eind weg, lezen de stukken niet of oppervlakkig, dwalen af, zijn niet ter zake. Dit alles maakt dat het nodeloos laat wordt. De laatste agendapunten komen in de verdrukking en de rondvraag, zo'n gezellig punt waarbij nog even allerlei kleine zaken uit de doeken kunnen worden gedaan en met een paar woorden wat scheef stond recht gezet kan worden, schiet er helemaal bij in. Waren we in dit opzicht maar wat zakelijker!

En nu we het toch over vergaderingen hebben nog een opmerking van een onzer sprekers: waarom moet een vergaderzaal altijd in de kortst mogelijke tijd in een rookhol worden veranderd! Waarom houdt men nooit rekening met de niet-rokers? Welke voorzitter durft het aan om het roken alleen in de pauze toe te laten? Het zou het bezoek, de sfeer en de stijl zeker ten goede komen.

Styljet

„Ik denk er zó zó over”

Zeddam-Montferland. Voor een heerlijk rustige vakantie: **Pension „Wijde Blick“.** Volledig pension f 9,50 (incl.) p.d. Folder op aanvraag. Telefoon (0 83 45) 4 9 3.

Alleenstaande dame, 43 jr., alg. ontw., westen des lands, **zoekt contact** met beschaafd ontw. heer voor vrije tijd en vakanties. Gezamenlijke rekening.
Brieven onder no. juni 5 a. h. bureau v. d. blad.

Wie wil jongeman (24 jaar, violist) die 22 aug. in het Concertgebouw-orkest begint helpen aan een **goed volledig pension** (met centr. verw., bad en telefoon), waar hij ook 's avonds kan studeren. Liefst bij geestverwanten en zo dicht mogelijk bij het Concertgebouw!
Brieven te richten aan Jan Nicolai, Kouwen-derstraat 191, Hoensbroek. Tel. 04448 - 25 61.

Wie wil vanaf 16 juli 3 **weken in Slotervaart te Amsterdam wonen?** Een benedenhuis van 2 kam., keuken en douchecel. Ik vraag u in ruil de zorg van een lief poesje op u te nemen. Kosten worden betaald.
Br. onder no. juni 6 a. h. bureau van dit blad.

Wed. v. hogere ambt., 54 j. m. won., omg. A'dam, fin. onafh., **z. besch. ontw. heer**, ± 60 j., om mee op vak. te gaan (ieder v. eigen rek.) om later evt. na wederz. symp. te trouwen.
Brieven onder no. juni 7 a. h. bureau v. d. blad.

Sexualiteit en liefde. Steller dezes wil trachten een reëel en vriendschappelijk gespreksgroepje van echtparen te vormen dat openstaat voor de ideeën van Rietdijk. Leeftijd 40/45 jaar. Omg. Leiden/Den Haag.
Brieven onder no. juni 8 a. h. bureau v. d. blad.

Adverteer in „Mens en Wereld“

*Gunstige tarieven.
Grote advertenties:*

1/1 pagina	f 140,-
1/2 pagina	„ 75,-
1/4 pagina	„ 40,-
1/8 pagina	„ 25,-
1/16 pagina	„ 15,-

Kleine advertenties f 0,20 per woord.

Kortingen:	Plaatsing	%
Jaar-abonnement	1 x per 14 dagen	40 %
„ „ „	1 x per maand	30 %
Halfjaar-abonnement	1 x per 14 dagen	30 %
„ „ „	1 x per maand	20 %
Kwartaal-abonnement	1 x per 14 dagen	20 %

Ook de buitenkerkelijke leden van de
Partij van de Arbeid hebben een
organisatorisch centrum nodig

DE HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP is dit centrum!

Het orgaan van de H.W.G. is het maandblad

„VERNIEUWING“

onder redactie van Karel Timmerman

Abonnementsprijs f 1,75 per jaar

Een proefnummer wordt U gaarne
toegezonden door het Secretariaat
Haagweg 210 - Leiden

Humanistische Stichting Socrates

Oudegracht 152, Utrecht

De Zomerschool

van de humanistische stichting „Socrates“ zal dit jaar worden gehouden van vrijdag 19 juli 16.00 uur tot zondag 21 juli 17.00 uur.

Onderwerp: **PROBLEMEN RONDOM DE VRIJHEIDSSTRAF**

Leiding: P. A. Pols, centraal Geestelijk Raadsman voor de inrichtingen van Justitie.

Sprekers: Dr. G. H. Veringa - Hoe wordt in Nederland de vrijheidsstraf uitgevoerd.
Prof. Mr. A. D. Belinfante - Een humanistische visie op de vrijheidsstraf.

Verdere mededelingen:

De huishoudelijke leiding zal in handen zijn van mevrouw M. J. Waasdorp-Sonius.

De zomerschool wordt gehouden in het conferentieoord „de Pietersberg“,

Pietersbergweg 19 te Oosterbeek.

De kosten bedragen met volledig pension f 32,-, met alleen koffie en thee f 15,-.

Zij, die een aanmeldingsformulier willen ontvangen, kunnen dit aanvragen bij het secretariaat van de stichting „Socrates“, Oudegracht 152, Utrecht.

„Opvoeding op het gebied der sexualiteit“

geschreven door Prof. Dr. A. C. Drogendijk, P. J. F. Dupuis (arts), Prof. Dr. Ir. A. F. van Leeuwen S.J., A. G. van Omme (arts), J. Reehorst, P. W. van der Vliet, Dr. J. J. A. Vollebergh, Prof. Dr. H. R. Wijngaarden, Dr. R. Zijlstra. (Uitgave N.G.C.).
Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door storting en overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond Utrecht, met op het strookje de vermelding N.G.C. nr. 22.

De heer P. A. Pols, Curaçolaan 16c, Amersfoort, telefoon 03490-15719, centraal geestelijk raadsman bij de inrichtingen van Justitie, zoekt voor spoedige indiensttreding

EEN MEDEWERKSTER

die belast zal worden met de administratieve werkzaamheden van de humanistische verzorging van gedetineerden.

Geboden wordt een verantwoordelijke en zelfstandige functie, alsmede de in het centrum van Amersfoort gelegen modern ingerichte en goed geoutilleerde kantoorruimte. Salaris in overeenstemming met leeftijd, opleiding en ervaring. Vijfdaagse werkweek.

Eisen: middelbare of gelijkwaardige opleiding, steno-typen en kennis der moderne talen.

Brieven met uitvoerige inlichtingen aan de heer P. A. Pols, Curaçolaan 16c, Amersfoort.

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van J. M. Hondius, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins. Abonnementsprijs f 15,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 2,50.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever **N. KLUWER - DEVENTER**.
Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Humanistische Correspondentiekring voor **huwelijkscontacten** opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 24 ct aan postzegels insluiten.